

Kansainväliset sopimukset ja Suomen ulkomaalaispolitiikka

Reetta Toivanen

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset, Euroopan yhdentyminen, valtio ja sen ulkomaalaispoliittinen linja määrittävät maahanmuuttajien ja muiden vähemmistöjen asemaa yhteiskunnassa ja ohjaavat erilaisten kulttuurien mahdollisuuksia kehittyä osana suomalaista kulttuuria.

Ihmisoikeuksiin perustuva vähemmistöjen kulttuurien itsenäinen asema kansainvälisten sopimusten valossa ja Suomen oikeusjärjestyksessä lähtee siitä, että ei ole olemassa mitään yhtenäiskulttuuria, johon kaikkien tulisi sulautua. Oikeudelliseen perusrakenteeseen voivat kaikki integroitua omilla ehdoillaan, edellyttäen, että se ei rajoita muiden vastaavia perusoikeuksia (Lång 1992, 10).

Kansainväliset vähemmistöjen kielelliset, kulttuuriset ja uskonnolliset oikeudet ovat lähinnä idealistisia esityksiä. Niitä laadittaessa ei ole syvennytty pohtimaan käytännön toteutuksen vaikeuksia. Suomi on allekirjoittanut huomattavat määrät erilaisia ihmisoikeusasiakirjoja ja pyrkinyt noudattamaan niitä myös omassa lainsäädännössään. Vuoden 1994 alussa voimaantulleen Euroopan talousalueen sopimuksen täyttämisen mahdollistamiseksi korjattiin Suomen lainsäädännössä olleet ulkomaalaisia diskriminoivat säädökset. Suomen eduskunta ei kuitenkaan keskustellut 1980-luvulla vakavasti pakolais- tai

maahanmuuttopolitiikasta (Nordisk ministerråd 1994, 63), eli sellaista poliittista päätöstä ei tehty, jossa olisi selkeästi rakennettu Suomen linja. Pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan periaatekannanotossa v. 1994 on ensimmäistä kertaa tarkasteltu kysymystä kokonaisuutena sekä asetettu pitkään puuttuneet pakolais- ja siirtolaisuuspolitiikan päämäärät ja suuntaviivat. Tämä on tärkeä askel siihen suuntaan, että Suomelle saataisiin lopulta-kin pitkäjänteinen ja vakaa poliittinen malli, johon niin viranomaiset kuin kansalaiset voivat omissa päätöksissään nojata.

Käsittelen seuraavassa kansainvälisiä ihmisoikeusasiakirjoja, eurooppalaisia sopimuksia, yleisesti valtion merkitystä vähemmistöjen oikeuksien toteutumislle sekä Suomen ulkomaalaispolitiikkaa, jonka tarkoitus on hahmotella edellä mainittujen käytäntöä.

Yleiset ihmisoikeussopimukset

Suomi pääsi Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) jäseneksi vuonna 1956. Silloin Suomessa saatettiin voimaan kaikki YK:n ihmisoikeussopimukset: muun muassa YK:n perustamisvuodesta 1948 lähtien kehitelty *ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus*, vuoden 1951 *pakolaisoppimus* sekä vuoden 1959 *lasten oikeuksien julistus*. Suomi on jäsenyytensä aikana ratifioinut lisäksi YK:n vuoden 1966 *kansainvälisen yleissopimuksen* sekä vuoden 1967 *pöytäkirjan ja kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevat yleissopimukset* sekä UNES-

Reetta Toivasen artikkeli pohjautuu hänen pro gradu- ja lisensiaatintöihinsä Helsingin yliopiston humanistisessa tiedekunnassa.

CO:n vuoden 1978 *rotuja ja rodullisia ennakokoluuloja käsittelevän asiakirjan*. Vasta vuonna 1981 YK hyväksyi *kaikkinaisen uskontoon ja vakaumukseen perustuvan suvaitsemattomuuden poistamista koskevan julistuksen* (YK:n ihmisoikeussopimukset 1991).

Joulukuussa 1992 YK:n yleiskokous hyväksyi *kansallisia, etnisiä, uskonnollisia ja kielellisiä vähemmistöjä koskevan julistuksen*. Tässä julistuksessa korostetaan valtion vastuuta niistä vähemmistöistä, jotka valtion alueella elävät, sekä valtioiden yhteistyötä näiden oikeuksien edistämiseksi. Uutta julistusta käsittelevä seminaari pidettiin Suomessa, Turun ihmisoikeusinstituutissa (The UN Minority Rights Declaration 1993).

YK:n ihmisoikeussopimukset pyrkivät takaamaan kaikille ihmisille rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään katsomatta samat oikeudet elämään, vapauteen, henkilökohtaiseen turvallisuuteen, sosiaaliseen turvaan, maailmankatsomukseen ja koulutukseen. Suomi on ollut 1993 lähtien Pohjoismaiden edustajana YK:n ihmisoikeuskomiteassa. Vuosi 1994 oli YK:n väestövuosi, jonka aikana kiinnitettiin erityistä huomiota vähemmistöjen asemaan sekä vähemmistöihin kohdistuvaan rasismiin ja muukalaisviihamielisyyteen.

Demokraattisen pluralismin mahdollistamiseksi YK on asettanut kaksi tavoitetta:

1. *Sosiaalinen tasa-arvo*. Etristen vähemmistöjen syrjintä tulee estää, ja heille tulee taata samat elinolosuhteet kuin enemmistölle.

2. *Kulttuurinen autonomia* (pluralismi). Etnisille/kulttuurisille vähemmistöille tulee antaa mahdollisuus säilyä kollektiivisina yksikköinä (entity), ja vä-

hemmistöryhmien jäsenten tulee saada itse kehittää kulttuuriaan (Liebkind 1992, 152).

Kansainvälisen työjärjestön (ILO) sopimuksissa viitataan ihmisten kulttuurisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin, muun muassa alkuperäiskansojen oikeuksiin. ILO:n *yleissopimuksessa* mainitaan erikseen, että jäsenvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin avustukseen ja tukeeseen ulkomaalaisten työntekijöiden ja heidän perheidensä pyrkimyksiä säilyttää kansallinen ja etninen identiteettinsä ja kulttuurisiteensä maahan, josta he ovat lähtöisin; lasten mahdollisuus saada äidinkielen opetusta (12 artikla) mukaan lukien. UNESCO:n *yleissopimus* kieltää puolestaan syrjinnän koulutuksen ja opetuksen alalla (Lång 1992, 7).

Kansainväliset ihmisoikeuksia käsittelevät sopimukset on kirjoitettu julistuksen muotoisiksi, eivätkä ne siten ole lainvoimaisia. Ne pyrkivät Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusjulistuksen mukaisesti turvaamaan kaikille tasa-arvoisesti samat oikeudet.

Eurooppalaiset sopimukset

Euroopan neuvosto (EN) on aina ollut kiinnostunut muuttoliikkeistä Eurooppaan ja Euroopasta, mutta myös Euroopan sisäisestä muuttoliikkeestä sekä integraatio- ja ihmisoikeuskysymyksistä. Euroopan neuvoston keskeisimpiin tehtäviin kuuluu ihmisoikeuksien edistäminen. Näiden perustana ovat *yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi* vuodelta 1950 ja sen myöhemmin laaditut *lisäpöytäkirjat* sekä *Euroopan sosiaalinen peruskirja* vuodelta 1961 ja sen *lisäpöytäkirja* vuodelta 1988 (Euroopan sosiaalinen peruskirja 1992).

Suomen liityttyä Euroopan neuvoston jäseneksi vuonna 1990 saatettiin Suomessa

voimaan *Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus lisäpöytäkirjoineen, sosiaalinen peruskirja* ja neuvoston antama *direktiivi siirtotyöläisten lasten koulutuksesta*. Näissä sopimuksissa tunnustetaan kieli- ja kulttuuri-vähemmistöjen oikeus oman äidinkielen opiskeluun ja äidinkieliseen opetukseen. Jäsenvaltioita kehoitetaan ryhtymään välittömästi toimenpiteisiin edistääkseen normaaliopetuksen rinnalla siirtolaislasten äidinkielen ja sen maan kulttuurin opetusta, josta he ovat peräisin (Euroopan neuvoston direktiivi 77/486/ETY; Euroopan sosiaalinen peruskirja 1992).

EN allekirjoitti marraskuussa 1992, YK:n vähemmistöjen oikeuksia koskevaa julistusta mukailevan, *alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan*. Tämä koskee Suomessa saame-laisten ja tietyin edellytyksin romanien, mutta ei maahanmuuttajien kieliä (European Charter for Regional or Minority Languages 1992; Toivanen 1994b, 61–72). EN:n maiden huippukokouksessa Wienissä lokakuussa 1993 annettiin *rasismin ja muukalaisvihan vastainen julistus* sekä jäsenmaita velvoittava *toimintasuunnitelma* (Komiteamietintö 1994, 41).

Euroopan neuvoston kulttuuriyhteistyöneuvosto (CDCC) pyrkii ohjelmillaan valmistamaan ihmisiä kohtaamaan siirtolaisuuden mukanaan tuomat haasteet, ja turvaamaan kaikille yhtäläisen koulutuksen. Tavoitteena on avoin, monikulttuurinen yhteiskunta (Euroopan neuvosto 1990, 27). Neuvoston siirtolaisuusasiain komitea (CDMG) kehittää Euroopan siirtolaisuusyhteistyötä, siirtolaisalkuperää olevan väestön oloja ja sosiaalista integroitumista sekä pakolaisten sosiaalisia oloja (Euroopan neuvosto 1990, 21). CDMG on 1980-luvun puolivälistä lähtien järjestänyt mm. tapaamisia eri maiden siirtolaisuusministerioiden välillä. CDMG asettaa jäsenmailleen suosituksia koskien integraatiota vastaanottoissa, paluumuuttoa,

perheenyhdistämistä jne. Euroopan neuvostoon kuuluu myös lukuisia muita toimikuntia, jotka työskentelevät pakolais- ja siirtolaisuuskysymysten parissa (Nordisk ministerråd 1994, 123).

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin (ETYK) periaatteisiin kuuluu kaikkien ihmisten oikeus säilyttää etninen, kulttuurinen, kielellinen ja uskonnollinen identiteettinsä. *”Osanottajavaltiot huolehtivat siitä, että niiden alueella olevat kansallisiin vähemmistöihin tai alueellisiin kulttuureihin kuuluvat henkilöt voivat ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan sen kaikilta osin, mukaanlukien kieli, kirjallisuus ja uskonto, ja säilyttää kulttuuriset ja historialliset muistomerkinsä ja esineensä”* (ETYK. Wienin seurantakokouksen loppuasiakirja 1989, 54, kohta 59).

Kaikilla ihmisillä on, Suomenkin hyväksymän sopimuksen mukaan, oikeus ylläpitää identiteettiään riippumatta siitä, missä ETYK:n alueen maassa he asuvat (Lång 1992, 8). Suomi on allekirjoittanut sopimuksen, jossa se lupaa huolehtia siitä, että kansallisiin vähemmistöihin ja alueellisiin kulttuureihin kuuluvat henkilöt voivat saada ja antaa jälkeläisilleen oman kulttuurinsa opetusta. Tämä sisältää vanhempien lapsilleen välittämän kielen, uskonnon ja kulttuuri-identiteetin (ETYK. Wienin seurantakokouksen loppuasiakirja 1989, 56, kohta 69).

Wienin seurantakokouksen jälkeen ETYK on vahvistanut kantaansa nimenomaan kansallisten ja alueellisten vähemmistön oikeuksien turvaamisen tärkeydestä mm. *Kööpenhaminan asiakirjassa* 1989, jossa osanottajavaltiot *”tunnustavat romanien erityisongelmat”* (ETYK 1991, 23–29). Moskovan asiakirjassa 1991 osanottajavaltiot tunnustavat tarpeelliseksi varmistaa, että ulkomaisten työntekijöiden ja heidän perheidensä oikeuksia kunnioitetaan ja korostavat näi-

den oikeutta ilmaista vapaasti etnisiä, sivistyksellisiä, uskonnollisia ja kielellisiä ominaispiirteitään (ETYK 1991, 54). ETYK:n kansallisia vähemmistöjä käsittelevässä asiantuntijakokouksessa, joka pidettiin Genevessä heinäkuussa 1991, otettiin vahvasti kantaa kansallisten vähemmistöjen erityisongelmiin. Tässä yhteydessä jäsenmaat myös "vakuuttivat tuntevensa mustalaisten erityisongelmat" ja olevansa valmiita "ryhtymään tehokkaiisiin toimiin saavuttaakseen yhteiset mahdollisuudet omassa maassaan tavallisesti asuvien mustalaishemmoon kuuluvien henkilöiden ja muun väestön välille" (ETYK 1991, 62).

Vuonna 1992 ETYK käsitteli Helsingissä vähemmistöjen aseman parantamisen merkitystä etnisten levottomuuksien ennalta ehkäisemiselle. Raportissa kansallisten vähemmistöjen ja enemmistöjen välisiä jännityksiä käsiteltiin nk. inhimillisen ulottuvuuden (human dimensions) kysymyksinä, joihin Euroopan turvallisuuden nimissä tulee puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa (CSCE 1992).

Suomesta tuli vuoden 1994 alusta Euroopan talousalueen (ETA) jäsenvaltio. ETA-sopimus, joka solmittiin EFTA- ja EU-maiden kesken, takaa työvoiman vapaan liikkumisen yhteisillä työmarkkinoilla. ETA-sopimukseen kuuluu ETYK:n tyyppisesti kussakin maassa pysyvästi tai väliaikaisesti asuvien ulkomaa-laisten oikeuksia käsitteleviä artikloita. ETA ottaa myös kantaa maahanmuuttajalasten koulutusjärjestelyihin. Suomessa ETA:n ei arvoida johtavan maahanmuuttoon, sillä kielelliset, kulttuuriset ja asumiseen liittyvät esteet ovat korkeat.

Euroopan unioniin (EU) liittyminen ei myöskään tule merkittävästi vaikuttamaan maahanmuuttoon, mutta kielitaitoisten nuorten maastamuuttoon jonkin verran. Yksi vaikeimmista kysymyksistä Euroopan unionissa on maahanmuutto-

politiikan harmonisointi. Saksa, Ranska ja Benelux-maat solmivat vuonna 1985 ns. Schengenin sopimuksen, jolla maat pyrkivät toteuttamaan ihmisten ja tavaroiden vapaata liikkumista sopijaosapuolten alueella. Sopimuksen ovat sittemmin allekirjoittaneet myös Italia, Espanja, Portugali ja Kreikka (Komiteanmietintö 1994, 13). Sopimuksella poistettiin näiden maiden väliset sisärajarakastukset.

Suomen liittyttyä vuonna 1995 Euroopan unionin jäseneksi, unionin perussopimukset, kuten Rooman ja Maastrichtin sopimukset sitovat maattamme myös liikkuvuuden osalta. ETA-sopimuksessa Suomi hyväksyi jo pitkälti Rooman sopimuksen ihmisten vapaasta liikkumisesta sekä kanssakäymisestä (8a-artikla). Maastrichtin sopimuksen perusteella jäsenmaat lisäävät yhteistyötään maahanmuuttopolitiikassa. Vastustusta on herätty kohta, joka edellyttää kolmansista maista saapuneiden vapaata oleskeluoikeutta koko EU:n alueella, jos jokin maa on oleskeluoikeuden myöntänyt. ETA-sopimus ei vielä edellyttänyt Suomelta tällaista (Komiteanmietintö 1994, 12–14).

EU:n pakolais- ja siirtolaisuuspolitiikkaa leimaa pyrkimys rajoittaa kolmansien maiden kansalaisten saapumista alueelleen. Pakolaispolitiikan kannalta tärkeä merkitys on 1990 solmitulla Dublinin sopimuksella, jossa säädettiin turvapaikanhakemusten käsittelyn lopettaminen useamassa kuin yhdessä jäsenmaassa (Komiteanmietintö 1994, 21). Suomi on eräiden muiden EU:n ulkopuolisten maiden kanssa luonut Dublinin sopimusta muistuttavan sopimusluonnoksen.

Pohjoismaat pyrkivät Pohjoismaiden ministerineuvostossa luomaan yhteistä pakolais- ja siirtolaisuuspolitiikkaa. Suomen maahanmuuttajaluvut ovat huomattavasti pienempiä kuin muiden pohjoismaiden. Siten Suomi on perinteisesti seurannut hiukan "jälkijunassa" muiden poh-

joismaiden malleja, esimerkiksi oman äidinkielen opetuksen tarjoamisessa. Pohjoismaiden tavoitteet siirtolaisten integroimiseksi yhteiskuntaan ovat samankaltaisia. Suomi tulee jatkossakin panostamaan pohjoismaiseen yhteistyöhön (Nordisk ministerråd 1994, 151).

Yhteisen suhtautumistavan löytäminen väestöliikkeisiin on eurooppalaisille vaikeaa. Yhtenä voitettavana vaikeutena on keskustelu olemassaolevien järjestöjen (UNHCR, IOM, ETYK, EN, OECD, EU yms.) rooleista ja työnjaosta (Komiteanmietintö 1994, 17). Koska kaikki maat eivät ole kaikissa järjestöissä jäsenenä, sovitaan helposti päällekkäisiä ja ristiriitaisia toimintalinjauksia. Yhtenäinen lähestymistapa kontrolloimattomien väestöliikkeiden hallintaan pitäisi silti löytyä.

Tehdyt sopimukset on periaatteessa otettu huomioon Suomen lainsäädännössä. Käytännössä kuitenkin kaikki jäsenmaat tulkitsevat sopimuksia omien päämääriensä pohjalta taloudellisen ja poliittisen tilanteensa mukaisesti. Vähemmistöryhmien oman kielen ja kulttuurin säilyttämisen kannalta eri sopimusten sanoma on kuitenkin hyvin yhdenmukainen: kieliä, kulttuureja ja maailmankatsomuksia tulee kunnioittaa sekä valtioiden toimesta tukea integraation ja toimivan monikulttuurisuuden nimissä.

Valtio ja vähemmistöt

Valtio on se instituutio, joka säätelee lakien ja säädösten avulla kansalaisten asemaa ja yleisten ihmisoikeussopimusten toteutumista yhteiskunnassa. Siirtolais-, pakolais- ja muiden vähemmistölasten identiteetin kehittymistä voidaan tarkastella yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tätä vuorovaikutusta säätelee valtio virallisen vähemmistöpolitiikkansa avulla. Suomen valtion politiikasta riippuu, annetaanko vie-

raskieliselle lapselle mahdollisuus kehittyä kaksikieliseksi ja/tai säilyttää perheensä kulttuuriperintö suomalaisen kulttuurin rinnalla.

Voidakseni valaista valtion ja vähemmistöjen välisiä voimasuhteita, lainaan saksalaisen politologin Claus Offen eräässä luentoartikkelissa hahmottamaa skeemaa, jossa territoriaalisuus ja ulkoinen valta toimivat muuttujina (ks. myös Offen 1994). Territoriaalisuus viittaa seuraavassa siteeseen etnisen ryhmän ja sen alueen/maan, jossa etninen ryhmä elää, välillä. Ulkoinen valta eli patronage viittaa poliittisiin tai materiaalsiin voimavaroihin, joka etnisellä ryhmällä on sen asuinalueen ulkopuolella käytettävissä (esim. valtio, jossa sama etninen ryhmä on enemmistönä).

Kaavio I. Territoriaalisuus:

		+	-
ulkoinen	+	1	2
patronage	-	3	4

Kohta 1. Vahva side maahan/alueeseen ja vahva ulkopuolinen tuki. Tämäntyyppinen ryhmä on esim. unkarilainen vähemmistö Romaniassa.

Kohta 2. Diaspora ja vahva patronage. Esimerkiksi turkkilaiset Saksassa: turkkilaisuus säilyy vahvana, kun Turkin valtio tukee turkkilaista vähemmistöä diasporassa — toisin sanoen Turkin valtion ulkopuolella.

Kohta 3. Vahva territoriaalisuus ilman patronagea. Suomalaiseksi esimerkiksi sopsivat saamelaiset, joilla on vahva side Saamenmaan alueisiin, mutta ei ulkopuolista voimavaroja, johon turvautua oikeuksien saamiseksi.

Kohta 4. Diaspora ilman ulkopuolista valtaa/valtiollista tukea. Tähän ryhmään kuuluvat useimmiten romanit ja maahanmuuttajat, jotka eivät muodosta vahvaa lähtömaahan yhteyttäpitävää vähemmistöryhmää.

Kaavio II. Assimilaatio:

		ei pakoll.	pakoll.
ei mahdoll.		1	2
mahdoll.		3	4

Kohta 1. Autonomia ja vahva alueellinen tai etninen itsehallinto. Esimerkiksi sopivat Espanjan autonomiamalli tai Belgia.

Kohta 2. Rasismi. Esimerkiksi kaikki *ius sanguinis*-periaatteet. Assimilaatiota vaaditaan, mutta tietty syntyperä johtaa luokitteluun, joka toimii assimilaation esteenä. Esimerkiksi Saksan kansalaisuus-oikeus on tämänkaltaisen (saksalainen "veri" oikeuttaa kansalaisuuteen).

Kohta 3. Monikulttuurisuus. Tämä on toteutunut mm. muutamissa entisissä brittien kolonialistisen hallinnon alaisuudessa olleissa keskuksissa, kuten Torontossa ja Sidneyssä.

Kohta 4. Assimilaatio pakkosulattamisena, jonkalaisena se esiintyy esimerkiksi ranskalaisessa vähemmistöpolitiikassa.

Suomen vähemmistöjä voisi näiden mallien mukaan luokitella seuraavasti:

Saamelaiset sijoittuvat ensimmäisessä kaaviossa kohtaan 3 (vahva territoriaalisuus ilman patronagea) ja toisessa kaaviossa vielä kohtaan 4 (assimilaatio on pakollinen ja mahdollinen), mutta tulevaisuuden poliittisista päätöksistä riippuen vähitellen kohtaan 3 (assimilaatio ei ole pakollinen, mutta on mahdollinen). Siten tietyn autonomian antaminen Saamenmaalle on ulostie kansallisista konflikteista, mutta jos monikulttuurisuus on päämääränä, ei vahvan itsehallinnon tarjoaminen ole muuta kuin ongelmien siirtämistä.

Romanien ja maahanmuuttajien asema on selvästi kaikkein ahdistavin näissä malleissa. Ensimmäisessä kaaviossa he asettuvat Suomessa kohtaan 4 (ei ulkopuolista tukea eikä alueellista sitoutuneisuutta) ja toisessa kohtaan 2 (assimilaatio on pakollista, mutta ei mahdollista). Tie monikulttuuriseen yhteiskuntaan alkaisi siitä, että oikeudet oman kulttuurin säilyttämiseen tarjotaan, mutta ovia valtaenemmistön ja vähemmistön välillä ei suljeta.

Venäläinen ja virolainen vähemmistö ovat ryhmiä, joiden sijoittuminen ensimmäisessä kaaviossa voi lähitulevaisuudessa muuttua, mikäli Venäjä ja Viro alkavat huolehtia ulkomailla asuvien kansalaistensa oikeuksista (ts. kaavio I, kohdasta 4 kohtaan 2 eli diasporassa ja samalla vahva patronage).

Poliittiset muutokset Suomessa ja ylipäinsä Euroopassa, sekä Suomen harjoittama kielipolitiikka nykyisessä muodossaan tähtäävät mielestäni enemmän toisen kaavion kohtaan 4 (assimilaatio on pakollinen ja mahdollinen) tai joissakin tapauksissa myös kohtaan 2 (assimilaatio on pakollinen, mutta ei mahdollinen) eli rasismiin, varsinkin jos ryhmä erottuu suomalaisesta enemmistöstä ulkoisesti (Toivanen 1994b), kuin kohtaan 3 (assimilaatio ei ole pakollinen, mutta on mahdollinen) eli monikulttuurisuuteen, mikä on kuitenkin Suomen vähemmistöpolitiikan julkinen tavoite.

Valtion kielipolitiikan merkitys vähemmistöjen yhteiskunnalliselle asemalle

Tyypillinen piirre monikulttuurisille yhteiskunnille on se, että valtaapitävän ryhmän kieli on valtion *lingua franca* (esim. espanjan kieli Kataloniassa), ja vähemmistöryhmille on edullista osata tätä kieltä. Jos vähemmistö ei hallitse enemmistön kieltä, aiheutuu siitä heille sekä sosiaalisia että taloudellisia vaikeuksia. Tähän liittyen vähemmistön kieli on enemmistön näkökulmasta hyödytön ja siten vähemmän arvoinen (Hogg & Abrams 1988, 196–).

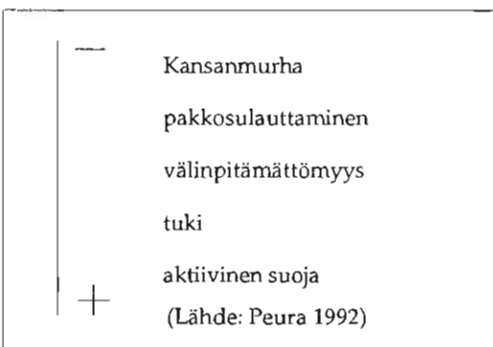
Jos valtio — esimerkiksi tutkimustulosten ja ihmisoikeussopimusten valossa — näkee tarpeelliseksi tai jopa edulliseksi ryhtyä tukemaan myös muita kieliä kuin omaa virallista kieltään, tarvitaan erityisiä tukitoimia ja kielipoliittista avautumista. Kun valtiolla on vain yksi virallinen kieli, mutta sen jäsenet ovat kaksi- tai useampikielisiä, ovat valtion tukitoimet tarpeellisia sosiaalisten jännitysten välttämiseksi (Fishman 1970, 83).

Kieliä tuetaan valtion kielipolitiikan, mutta ennen kaikkea sen julkisen tunnus-

tamisen avulla: kielipolitiikka on aina tiedostettua ja perusteltua toimintaa. Perustelut ovat useimmiten sekä asiasisältöisiä, jolloin hyödyllisyyttä, tehokkuutta ja hinta-hyöty -suhteen edullisuutta korostetaan, että tunnesisältöisiä, jolloin perustelujen pääpaino on emotionaalisen siteen, moraalisten velvollisuuksien ja historiallisen lojaalisuuden tarpeen korostamisessa (Fishman 1985, 171).

Tukholman yliopiston tutkija Markku Peura on hahmotellut yhteiskunnan eri suhtautumistavoista lineaarisen mallin. Kun etniset vähemmistöt nähdään ongelmana ja uhkana enemmistölle, niistä pyritään eroon. Kaikkein äärimmäisin muoto on kansanmurhapolitiikka, jota toteutetaan mm. Turkissa kurdeihin.

Pakkosulauttaminen on vähemmistöjen psyykkistä sulauttamista enemmistöön. Suomen ja Ruotsin suhtautuminen saamelaisiin 1960-luvulle asti (jopa myöhemminkin) on esimerkki tästä. Välinpitämättömyyspolitiikka johtaa vähemmistöjen marginalisoitumiseen. Suomessa tätä politiikkaa harjoitettiin kauan romaniväestöön. Viime vuosikymmeninä on monissa valtioissa ollut tavoitteena monikulttuurisuus, jolloin valtio on pyrkinyt tukemaan eri etnisten ryhmien kielten ja kulttuurien säilyttämistä. Aktiivisesta suojasta nauttii esimerkiksi Suomessa suomenruotsalainen vähemmistö (Peura 1992: 21).



Saman tyyppisesti kielisosiologisen mallin mukaan kuin Peura esittelevät Tove Skutnabb-Kangas ja Robert Phillipson (1993) viisi erilaista kielipolitiikkaa:

- yritetään tappa kieli;
- annetaan kielen kuolla;
- ei-tuettu rinnakaiselo;
- tuetaan joitain kielen funktioita
- hyväksytään kieli virallisesti

Varsin idealistisesti heidän mukaansa ainoa oikea malli ihmisoikeussopimusten täyttämiseksi olisi hyväksyä vähemmistökielet virallisesti. Tämä asema on suomenruotsalaisilla Suomessa. Suomenruotsalaisten kielellinen tilanne onkin ollut kansainvälisesti tunnettu esimerkki kielellisten oikeuksien toteutuksesta.

Rasismiin, seksismiin jne. rinnalle on mm. Skutnabb-Kangas ollut ensimmäisenä mukana kehittämässä käsitettä lingvisismi (linguicism) (Skutnabb-Kangas & Phillipson 1993). Lingvisismi voidaan määritellä 'ideologioiksi', rakenteiksi ja käytännöiksi, joita käytetään legitimoimaan, vaikuttamaan ja uusimaan vallan ja resurssien epätasa-arvoista jakoa kielen pohjalta määriteltyjen ryhmien välillä. Yhteiskunta ylistää dominoivaa kieltä ja dominoitu kieli stigmatoidaan, ja näiden välinen suhde rationalisoidaan aina dominoivan kielen etujen mukaisesti.

Lingvisismi toimii samojen periaatteiden mukaisesti kuin rasismi tai seksismi. Jotta lingvisismistä päästään tasa-arvoon, täytyy vähemmistökielen aseman olla yhtä turvattu kuin enemmistökielen (Skutnabb-Kangas & Phillipson 1993). Kirjoittajat uskovat, että tällainen peitelty, yhteiskunnan rakenteeseen kätkeytyneet lingvisismi on tuhoisampaa kuin avoin väkivaltainen yritys tuhota kieli- ja kulttuuriryhmä (Skutnabb-Kangas & Phillipson 1993). He vaativat yleismaailmallista kielellisten oikeuksien julistusta, jonka mukaan jokainen voisi:

- identifioida itsensä äidinkieleensä/kielinsä, ja tämä identifikaatio olisi muiden hyväksymä ja kunnioittama,
- oppia täydellisesti suullisesti ja kirjallisesti oma/t äidinkielensä (mikä tarkoittaa, että vähemmistölapsien opetuskielenä tulee olla oma äidinkieli/kielet),
- käyttää omaa äidinkieltään useimmissa virallisissa yhteyksissä (koulu mukaan lukien),
- olla oikeutettu tulemaan kaksi- tai monikieliseksi (jos äidinkieliä on kaksi) maassa, jossa hän asuu, ja jonka virallisen kieli ei ole hänen äidinkielensä,
- vaihtaa äidinkieltä vapaaehtoisesti.

Yhteiskunnan ei tarvitse olla kaksikielinen, vaikka sen jäsenet olisivatkin. Kuitenkin yhteiskunnan kieliin kohdistuvista asenteista ja kielipoliittisesta järjestäytymisestä on kiinni, missä määrin milläkin kielellä on mahdollisuus säilyä puhujien huulilla (Tandefelt 1988, 98). Vaikka valtiolla on vain yksi virallinen kieli, ovat valtion erityistoimet vähemmistökielten tukemiseksi tärkeitä (Fishman 1970, 83–). Vähemmistöillä tulisi siten olla mahdollisuus osallistua kaikkeen yhteiskunnan toimintaan.

Selkeimmin valtion kielipoliitiikka manifestoituu sen koulutuspolitiikassa (Crystal 1987, 366–371). Koulutuspolitiikasta riippuu, mitä kieliä ja kielivariaatioita koulussa opetetaan, minkä ikäisille oppilaille ja kuinka pitkään.

Suomessa on viime vuosien aikana kotimaisten vähemmistöjen asemaa pyritty parantamaan: saamelaiset, ja jossain määrin myös romanit, ovat saavuttamassa aktiivisen suojan valtion taholta. Suomalaisen asenteet kaksikielisyyttä kohtaan ovat huomattavan positiivisia: 88 % suomalaisista on sitä mieltä, että maahan saapuneiden ulkomaalaisten pitäisi saada säilyttää äidinkielensä ja välittää se edelleen lapsilleen. Kaksi kolmasosaa suomalaisista kannattaa oman äidinkielen opetuksen anta-

mista maahanmuuttajille kouluissa (Jaakkola 1989, 108–). Kuitenkin maahanmuuttajien kulttuurien ja kielten mahdollisia tukemuotoja kehitellään vielä melko passiivisesti, kuten tulen myöhemmin osoittamaan (Toivanen 1994a, 57–90).

Suomen vähemmistöihin kohdistuvaa politiikkaa vaivaa tietty piilevä (tai ehkäpä hyvin tiedostettu) tavoitteiden ristiriitaisuus (vrt. pyrkimys monikulttuurisuuteen), tuloksena kuitenkin eristäminen (saamelaiset) tai assimilaation vaatimukset ja samalla integraation estäminen (romanit ja maahanmuuttajat). Tämä ristiriita lienee yksi suurimmista integraation toteuttamisen esteistä.

Yleiskatsaus Suomen ulkomaalaispolitiikkaan

”Valtion ulkomaalaispolitiikka voidaan määritellä muodostuvaksi niiden periaatteiden soveltamisesta, jotka koskevat ulkomaalaisten yleisiä oikeuksia ja velvollisuuksia sekä erityistoimenpiteitä ulkomaalaisten sopeutumisen edistämiseksi” (Komiteanmietintö 1988, 125 ja luku 1.3).

Ulkomaalaispolitiikka voidaan laajassa merkityksessään jakaa 1) maahanmuuttopolitiikkaan, 2) pakolaispolitiikkaan ja 3) ulkomaalaisvalvontapolitiikkaan. Valtioneuvoston ohjesäännön (AsK 995/1943) mukaan se on käytännössä uskottu työministeriölle (lähinnä siirtolaisuuteen liittyvät kysymykset), sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle (lähinnä pakolaiskysymykset) sekä sisäministeriölle (lähinnä valvontatoimi) (Kuosma 1991, 18-).

Hallitus käsitteli Suomen ulkomaalaispolitiikan pääperiaatteita laajemmin sisäministeriön selonteossa eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle. Selonteosta käy ilmi, ettei Suomella ole vielä täsmällistä ulkomaalaispoliittista linjaa eikä siirtolaisuus- ja maahanmuuttopolitiikan keskeisiä periaatteita ja tavoitteita ole vielä selvi-

tetty ohjeiksi viranomaisille (Sisäministeriön kirjelmä 25.9.1990). Suomen nykyinen ulkomaalaislaki astui voimaan vuoden 1991 maaliskuussa. Hallitus on esittänyt ulkomaalaislain muuttamista tiukemmaksi. Erityisesti lakiuudistus koskettaisi turvapaikanhakijoita. Sisäasianministeriö, joka on valmistellut lakia sisäisenä virkamiestyönä, perustelee kiristämistä turvapaikanhaun lisääntyneellä väärinkäytöllä (Åberg 1992, 10–11).

Suomi on samanaikaisesti sekä pohjoismaiden vanhin että nuorin maahanmuuttomaa, jos Islantia ei lueta mukaan. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen vuonna 1922 oli maahanmuuttajaluku suurimmillaan yli 33 000 ihmistä. Tämän jälkeen Suomi sulkeutui vuoteen 1973 asti, jolloin ensimmäiset Chilen pakolaiset vastaanotettiin (Nordisk ministerråd 1994, 57). Suomeen tapahtuva muutto on nykypäivänäkin koostunut lähinnä paluumuuttajista. Perinteisesti Suomen pakolaiskiintiökin on ollut todella pieni: 200–500 ihmistä.

Ulkomaalaisten määrä Suomessa on kuitenkin kaksinkertaistunut kolmen viimeisen vuoden aikana (Larmo 1992, 30; Suoninen 1990, 263). Määrää ovat kasvattaneet lähinnä eri maista tulleet turvapaikanhakijat ja muuttoliike entisen Neuvostoliiton alueelta. Tällä hetkellä Suomessa elää noin 55 000 ulkomaalaista henkilöä, jotka edustavat yli 130 kansallisuutta, prosentuaalisesti Suomen väestöstä 1,1 prosenttia on ulkomaalaisia (Komiteanmietintö 1994, 7).

Keväällä 1991 Suomen eduskunta päätti ulkomaalaisten määrän lisääntyttä ulkomaalaisvaltuutetun asettamisesta pohjoismaisen mallin mukaan. Kesäkuusta 1991 Antti Seppälä aloitti viisivuotiskautensa ulkomaalaisvaltuutettuna. Hänen tehtäviinsä kuuluu neuvonanto ulkomaalaisia koskevissa erityiskysymyksissä sekä esimerkiksi poliisien ja rajavartioston kou-

luttaminen. Lisäksi hän toimii tärkeänä ulkomaalaisten ja suomalaisen yhteiskunnan välisenä yhteyshenkilönä (Nordisk ministerråd 1994, 68).

Ulkomaalaispolitiikan tavoitteeksi on hyväksytty ulkomaalaisten integroiminen eli sopeuttaminen vastaanottavan maan yhteiskuntaan. Sopeutumisen edellytyksenä ei ole luopuminen omista kansallisista erityispiirteistä, omasta kulttuurista ja kielestä (Komiteanmietintö 1988, 133).

Suomen ulkomaalaispolitiikan periaattellisenä tavoitteena on maahanmuuttajien oman kulttuurin ja kielen säilyminen sekä uuden yhteiskunnan kielen ja yhteiskunnallisen tietouden omaksuminen. Ulkomaalaisten määrä on lamasta huolimatta nousujohteista, siten ulkomaalaispolitiikan vakauttamisen olisi oltava poliittisten puolueiden tärkeä päämäärä.

Ulkomaalaisvaltuutetun asettaminen sekä ulkomaalaisviraston perustamisen päätös (vuoden 1995 alusta) ovat tärkeitä ulkomaalaispolitiikan suuntaaosoittavia periaatteellisia päätöksiä.

Pakolais- ja siirtolaispolitiikka

Helmikuussa 1992 aloitti toimintansa pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunta valtioneuvoston asettamana (Pak-si). Tämä uusi neuvottelukunta muodostettiin yhdistämällä siirtolaisuusasian ja pakolaisuusasiain neuvottelukunnat. Yhdistämällä nämä kaksi neuvottelukuntaa, koottiin yhteen maahanmuuttajakysymysten asiantuntijoiden tietotaito. Pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunta toimii ulkomaalaispoliittisen suunnittelun ja linjojen määrittelyn vastuutahona. Se pyrkii mm. parantamaan suomalaisten ulkomaalaisvastaisia asenteita ja muodostamaan maallemme yhtenäistä ulkomaalaispoliittista linjausta. Tarkoituksena on, että ulkomaalaisyhteisöjen

edustajat osallistuisivat neuvottelukunnan työhön (Laakkonen 1992c, 6–9).

Keväällä 1993 neuvottelukunta ryhtyi laatimaan pakolais- ja siirtolaispoliittista kannanottoa. Kannanotto julkaistiin maaliskuussa 1994 Paksin ensimmäisenä mietintönä. Siinä tarkastellaan pakolais- ja siirtolaisuuskysymystä kokonaisuutena, joka koskettaa kaikkia yhteiskuntasektoreita sekä kirjattiin ensimmäistä kertaa Suomen pakolais- ja siirtolaispolitiikan kansalliset tavoitteet. Esittelen seuraavassa linjauksen pääpiirteet (Laakkonen 1992a, 1992b, 1992c; Sorsa 1993; Komiteamietintö 1994).

Lähtökohtana on se tosiasia, että Suomessa on aina ollut ulkomaalaisia. Toisen maailmansodan jälkeistä vaihetta, jonka aikana Suomi on ollut suhteellisen suljettua, tulee pitää välivaiheena (Komiteamietintö 1994, 23–24). Toisaalta on selvää, että Suomesta on aina lähdetty siirtolaisina maailmalle, joten vastavuoroisuusnäkökulmaa ei tule jättää vaille huomiota. Samaten Suomen väestön demografinen kehitys on vinouttanut ikärakennetta dramaattisesti. Suomessa tulee yli 65-vuotiaiden määrä nousemaan nykylaskelmien mukaan 21 prosenttiin vuoteen 2025 mennessä. Suomen lähialueilla taas asukasmäärät ovat selvässä kasvussa. Esimerkiksi entisen Neuvostoliiton väkiluvun arvioidaan kasvavan vuoteen 2025 mennessä 32 prosenttia (ILO 1991; lähde: Laakkonen 1992a, 13).

Suomesta on tullut 1980-luvun lopulla maahanmuuttomaa. Suomeen muutto on kuitenkin vähäistä, mutta pidemmällä aikavälillä korkeasta työttömyydestä huolimatta ulkomaalaisväestön osuus tulee kasvamaan. Työministeriö on arvioinut, että mikäli väestöpolitiikan tavoitteiksi asetetaan väestömäärän pysyminen nykyisen suuruisena, olisi maahan vastaanotettava vuosikymmenten ajan n. 25 000 siirtolaista vuosittain (Laakkonen 1992a,

17 ja 1992b, 2). Maahanmuuttajat tuovat lisää työpaikkoja ja pakolaisten päivärahat kiertävät kansantaloudessamme. On myös tärkeää saada rikkautta kulttuurimme ja geneettiseen kantaamme.

Suomella on mahdollisuus kehittää yhteiskuntaa monikulttuuriseksi. Maassamme asuvilla etnisillä ryhmillä tulee olla oikeus omaan kieleensä sekä oman kulttuuriperintensä säilyttämiseen samalla kun he sopeutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan (Komiteamietintö 1994, 27).

Neuvottelukunta pitää välttämättömänä, että Suomi entisestään tehostaa ihmisoikeuskysymyksissä omaksumaansa aktiivista linjaa. Suomen tulee osallistua toimenpiteisiin, joilla edistetään ihmisoikeuksien toteutumista, vaikutetaan miesten ja naisten välisen tasa-arvon toteutumiseen ja tuetaan köyhempien maiden sosiaalista kehitystä. Suomen tulee jatkaa aktiivista toimintaansa vähemmistö-kysymyksissä yleensä ja erityisesti YK:ssa, ETYK:ssa ja Euroopan neuvostossa (Komiteamietintö 1994, 12).

Yhteiskuntapoliittisessa suunnittelussa tulee kaikilla hallinnonaloilla ottaa huomioon muuttoliikkeiden vaikutukset ja muuttajien asemaan liittyvät kysymykset. On varauduttava myös suurten ihmismäärien ja hallitsemattoman maahanmuuton tilanteisiin (Komiteamietintö 1994, 8).

Suomesta on siis tullut maahanmuuttomaa ennen kuin maalla oli ulkomaalaispoliittista linjaa. Tässä Suomi käy hyvinkin Saksan tietä (Toivanen 1994a luku 6 ja 1994b). Suomi on matkalla uuteen kehitysvaiheeseen, jolloin poliittiset päätökset eivät saisi muodostua hätäratkaisuista. Kalliiksi tulevien pikaratkaisujen tilalle tarvitaan pitkäjänteistä poliittista suunnittelua ja kansainvälistä yhteistyötä. Pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan tietotaito on siten tärkeää koko suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuudelle.

Hajautuspolitiikan vaikutus maahanmuuttajiin

Eräs ulkomaalaispoliittisista kiistakysymyksistä on ollut pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden hajasijoittaminen. Epäselvää on ollut, mikä pakolaisille itselleen olisi parempi ja samalla yhteiskunnalle helpompi ratkaisu. Hajasijoittamisen puolesta ovat usein henkilöt, jotka ainakin jossain määrin kannattavat assimilaatiota monikulttuurisen yhteiskunnan ongelmien poistajana (Isohookana-Asunmaa 1992, 2). Hajasijoittamista vastaan ovat henkilöt, jotka näkevät kielen ja kulttuurin säilyttämisen ja kontaktit oman ryhmän kanssa tärkeinä pakolaisille (Suoninen 1990, 262).

Hajasijoittamisen vaihtoehtona ja vastakohtana pidetään ghettoutumista. Sana ghetto tuottaa assosiaatioita Pariisin tai Berliinin slummialueista. Ghettoutuminen voi olla myös positiivista, oman etnisen/kielellisen/kulttuurisen ryhmän lähellä asumista.

Monissa tuoreissa tutkimuksissa todetaan, että kielen ja kulttuurin säilyttämiseksi maahanmuuttajat tarvitsevat kontakteja omanmaalaisiinsa. Tutkimusten mukaan ryhmän assimiloituminen enemmistön ehdoilla ja oman kielen ja kulttuurin kadottaminen on sitä todennäköisempää, mitä vähemmän maahanmuuttajia tulomaassa asuu ja mitä pienempiä samasta maasta tulleet ryhmät ovat, mitä kauempana toisistaan he asuvat, mitä kaupungistuneempia he ovat, mitä paremmin he puhuvat enemmistökieltä sekä mitä syvempi heidän ammatillinen kanssakäymisensä on dominoivan ryhmän kanssa (Fishman 1985, 158; Grillo 1989; Latomaa & Pham 1991).

Yhteispohjoismaisessa vertailussa todettiin, että kielenvaihto muun muassa vietnamilaisten pakolaisten keskuudessa

tapautuu Suomen oloissa nopeammin kuin esimerkiksi Norjassa. Syyt kielenvaihtoon ovat selvästi nidottavissa yhteen hajautuspolitiikan kanssa: vietnamilaiset perheet asuvat Suomessa hajallaan, ja vain harvoilla on sukulaisia lähellä, jolloin myös lapsilla on vähän tilaisuuksia puhua vietnamia (Latomaa & Pham 1991; Latomaa & Nuolijärvi 1993).

Niin kauan kuin vähemmistöillä ei ole poliittista ja/tai taloudellista valtaa, on todennäköistä, että oma kieli ja kulttuuri eivät säily (Fishman 1985b, 172–175). Varsinkin maahanmuuttajat ovat vaarassa menettää omat kulttuuriset siteensä ja kielen, sillä heillä ei useimmiten ole omia järjestöjä ja instituutioita, vaan he ottavat useimmiten osaa enemmistön uskonnolliseen, kulttuuriseen, sosiaaliseen ja poliittiseen toimintaan (Moscovici & Mugny 1982; Hogg & Abrams 1988, 180–182; Tandefelt 1988, 45).

Suomessa asuvilla ulkomaalaisilla on ollut perinteisesti heikot mahdollisuudet järjestäytyä yhteiskunnallisesti, sillä vasta vuoden 1990 alusta on Suomessa asuvilla ulkomaalaisilla kokoontumisoikeus, painokirjoitusten julkaisemisoikeus ja oikeus osallistua puoluetoimintaan (Suoninen 1990, 263).

Edellä esitetyn aineiston perusteella voidaan todeta, että maassa, jossa pakolaisia on hyvin vähän, ei hajasijoittaminen ole järkevää. Pienten ryhmien on lähes mahdotonta välittää yhteistä kieltään tai kulttuuriaan edes seuraavalle sukupolvelle. Jos maahanmuuttajille (hajautuspolitiikka sinänsä koskee vain pakolaisia) halutaan tarjota kielen ja sitä kautta kulttuurin säilyttämisen mahdollisuus, täytyy heillä olla mahdollisuus omankielisiin ja -kulttuurisiin ihmissuhteisiin. Mikäli integraatio todella on yksi Suomen ulkomaalaispolitiikan päämääristä, on suomalaisen yhteiskunnan pyrittävä tukemaan vähemmistöjen omia

yhdistyksiä, jotka järjestävät toimintaa omille jäsenilleen.

Yhteenveto

Tässä artikkelissa olen tarkastellut, millä tavalla yhteiskunta tukee kieli- ja kulttuurivähemmistöjen mahdollisuuksia integraatioon. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja lähinnä Eurooppaa koskevat, ihmisoikeuksia ja kansallisia vähemmistöjä sekä maahanmuuttajia käsittelevät asiakirjat velvoittavat Suomea suojaamaan kaikkia maassa asuvia henkilöitä. Tämä tarkoittaa, että kaikkien asukkaiden kieliä, kulttuureja ja maailmankatsomuksia tulee kunnioittaa. Ihmisten oikeuksien toteutumisen vastuu kuuluu useimmissa sopimuksissa valtioille. Vähemmistöjen tasa-arvoisuutta vaativat kansainväliset sopimukset asettavat uusia haasteita demokratialle: vähemmistöjen oikeuksien turvaaminen merkitsee poliittisen demokratian tasa-arvoisuuden toteutumista.

Valtion ja vähemmistöjen suhde on monitasoinen. Ensinnäkin on olemassa asetettut, kirjatut tavoitteet, jotka mukailevat kansainvälistä oikeuskäsitystä ja yhteiskunnan yleistä moraalia.

Lisäksi yhteiskunnalla on "pilotavoitteena" valtaenemmistön aseman säilyttämien poliittisilla, sivistyneillä keinoilla. Täten myös eri vähemmistöjen asema valtiossa voi vaihdella ryhmästä toiseen.

Suomen ääneenlausuttu tavoite on kehittää Suomea monikulttuuriseksi yhteis-

kunnaksi. Tähän tavoitteeseen ei kuitenkaan pyritä poliittisessa konsensuksessa, vaan ennemminkin melko ristiriitaista tietä. Suomen vähemmistöihin kohdistuvaa politiikkaa vaivaa nimenomaan tavoitteiden ristiriitaisuus. Yhtäältä Suomi pyrkii monikulttuurisuuteen, tuloksenaan kuitenkin eristäminen (saamelaiset), toisaalta Suomessa asetetaan assimilaation vaatimuksia ja samalla estetään assimilaation mahdollisuus tietyiltä ryhmiltä (romanit ja maahanmuuttajat). Tämä ristiriitaisuus lienee yksi suurimmista integraation toteuttamisen esteistä.

Suomen ulkomaalaispolitiikan periaatteellisenä tavoitteena on maahanmuuttajien kielten ja kulttuurien säilyttäminen ja sitä kautta heidän integroimisensa suomalaisen yhteiskuntaan. Suomella ei kuitenkaan toistaiseksi ole virallista ulkomaalaispolitiikkaa, jonka avulla integraatioon pitkäjänteisesti tähdättäisiin.

Ollakseen aktiivinen osa uutta yhteiskuntaa maahanmuuttajan täytyy jossain määrin rakenteellisesti järjestäytyä maahanmuuttomaan mukaisesti. Tämä ei merkitse minkään tyyppistä assimilaatiota vaan monikulttuurisuutta. Monikulttuurisessa yhteiskunnassa etnisten ryhmien rajoja ei säädellä ylhäältä käsin. Akkulturaatiotilanteessa monikulttuurisuuden korostaminen ja siihen tietoisesti pyrkiminen johtaa integraatioon, t. s. ratkaisuun, jossa ryhmä säilyttää kulttuuri-identiteettinsä ja kykenee solmimaan myönteisiä suhteita niin valtakulttuurin kuin muidenkin etnisten ryhmien kanssa.

Kirjallisuus

- Crystal, D. (1993). Die Cambridge Enzyklopädie der Sprache. Frankfurt a.M.: Campus Verlag.
 CSCE Helsinki Document (1992). The Challenges of Change. Saatavissa ulkoasiainministeriöstä.
 Edwards, J. (1992). Language in group and individual identity. S. 129–146. Teoksessa: Social Psycho-

logy of identity and self concept. Toim. Breakwell, G. M. London: Surrey University Press.

ETYK (1989). Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökongressi. Wienin seurantakokouksen loppuasiakirja. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 5/89.

ETYK (1991). Kööpenhaminan asiakirja 1989. Moskovan asiakirja 1991, inhimillistä ulottuvuutta kos-

- keva konferenssi. Geneven raportti 1991, kansallisia vähemmistöjä käsittelevä asiantuntijakokous. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 6/91.
- Euroopan neuvosto** (1990). Perustietoja. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 6/90.
- Euroopan neuvoston direktiivi** (1977). 77/486/ETY. Euroopan yhteisöjen virallinen lehti 199/32. (6.8.1977).
- Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous** (1992). Euroopan romaneja koskeva raportti. Doc. 76733. Saatavissa romaniväestön koulutusyksiköstä (opetushallitus).
- Euroopan sosiaalinen peruskirja** (1992). Ulkoasiainministeriön julkaisuja 27/92. Helsinki.
- European Charter for Regional or Minority Languages** (1992). Allekirjoitettu Strasbourgissa 5.11.1992. Saatavissa ulkoasiainministeriöstä.
- Fishman, J. A.** (1970). Sociolinguistics: A Brief Introduction. Rowley, MA: Newbury House Publishers, Inc.
- Fishman, J. A.** (1985). Spracherhalt. Teoksessa: Einwanderung, Integration, ethnische Bindung. Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups. Eine Deutsche Auswahl. S. 155–178. Toim. Eischenbroich, D. Frankfurt a. M.: Stroemfeld/ Roter Stern.
- Grillo, R. D.** (1989). Dominant languages: language and hierarchy in Britain and France. Cambridge: University Press.
- Hogg, M. A. & Abrams, D.** (1988). Social identifications. A social psychology of intergroup relations and group processes. London: Routledge.
- Isohookana-Asunmaa, T.** (1992). Avauspuheenvuoro monikulttuurisuus ja vähemmistöjen oikeudet -seminaarissa. S. 2–5. Monikulttuurisuus ja vähemmistöjen oikeudet. Unesco-toimikunnan julkaisuja No. 62.
- Jaakkola, M.** (1989). Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin ja ulkomaalaispolitiikkaan. Työvoimaministeriö, Siirtolaisuustutkimuksia 21. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Komiteamietintö** (1988) 1988:41. Suomen maahanmuutto- ja ulkomaalaispolitiikka. Siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan mietintö XII. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Komiteamietintö** (1994) 1994:5. Suomen pakolais- ja siirtolaisuuspolitiikan periaatteet. Pakolais- ja siirtolaisuustoimikunnan mietintö I. Helsinki: Painatuskeskus.
- Kuosma, T.** (1991). Uusi ulkomaalaislaki. Helsinki: Multiprint.
- Laakkonen, R.** (1992a). Ihmisten liikkuvuus Euroopan uusissa kehyksissä. Kvartti 2/92. S. 12–20.
- Laakkonen, R.** (1992b). The Aliens Act and the government white paper on immigration. S. 2–3. AFF Newsletter. Winter 1992.
- Laakkonen, R.** (1992c). Pakolais- ja siirtolaisasiain neuvottelukunta. S. 6–9. Pakolaisinfo 2/92.
- Larmo, S.** (1993). Ulkomaalaisista työnhakijoista Suomessa. S. 30–33. Pakolaisinfo 4/93.
- Latomaa, S. & Pham Tan K.** (1991). The linguistic situation of multicultural children in Finland. S. 306–321. Teoksessa: Papers from the 18th Finnish Conference of Linguistics. Toim. Niemi, J. Studies in Languages – kielitieteellisiä tutkimuksia 24. University of Joensuu.
- Latomaa, S. & Nuolijärvi, P.** (1993). Muuttajan äidinkieli tarvitsee tukea. Helsingin Sanomat. Yliö. 18.8.1993.
- Liebkind, K.** (1992). Ethnic Identity – Challenging the boundaries of social Psychology. S. 147–185. Teoksessa: Social psychology of identity and self concept. Toim. Breakwell, G.M. London: Surrey University Press.
- Lång, K. J.** (1992). Kulttuuriset oikeudet osana ihmis-oikeuskulttuuria. S. 6–12. Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja no. 62.
- Minority Education from shame to struggle** (1988). Toim. Skutnabb-Kangas T. ja Cummins J. Multilingual Matters, 40. Bristol: WBC Print.
- Moscovici, S. & Mugny, G.** (1982). Minority influence. Teoksessa: Basic Group Processes. Toim. Paulus, P.B. New York: Springer-Verlag.
- Nordisk ministerråd** (1994). Invandring och invandrare i de nordiska länderna. TemaNord 1994:515. Köbenhavn.
- Offe, C.** (1994). – Außen – : Migration und Minderheitenprobleme. Käsikirjoite.
- Peura, M.** (1992). Siirtolais- ja vähemmistölapset monikulttuurisessa ympäristössä. Monikulttuurinen kasvatustoiminta päivähoitossa ja koulussa. S. 21–25. Yhteiset Lapsemme – All Our Children r.y. Julkaisuja n:o 3.
- Sisäministeriön kirjelmä** (1990). Sisäministeriön selonteko eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle Suomen ulkomaalaispolitiikan päälinjoista ja ajankohtaisista ongelmien ratkaisupyrkimyksistä. Kirjelmä 25.9.1990.
- Skutnabb-Kangas, T. & Phillipson, R.** (1993). Linguistic Human Rights for Language Minorities. Julkaisematon esitelmä. 22nd Annual Conference, NABE (National Association for Bilingual Education), February 24–27, 1993, Houston, Texas, USA.
- Sorsa, P.** (1993). Suomen pakolais- ja siirtolaispolitiikka seuraavalla presidenttikaudella. Seminaari

- Marina Congress Centerissä 3.12.1993. Saatavissa työministeriöstä.
- Suoninen, L.** (1990). Rasismia ja muukalaisviihamielisyyttä esintyvä Suomessa eri muodoissa. S. 261–263. *Sosiaaliturva* 6/90.
- Tandefelt, M.** (1988). Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språkbyte i Finland. *Acta Universitatis upsaliensis: studia Multiethnica Upsaliensia* 3. Ekenäs: Ekenäs Tryckeri AB.
- Toivanen, R.** (1994a). Kieli on avain ja lukko – maahanmuuttajan oman äidinkielen, uskonnon ja kulttuurin merkitys kulttuurien kohtaamisessa. *Uskontotieteen pro gradu*. Helsingin yliopisto.
- Toivanen, R.** (1994b). Kieli on avain ja lukko. Oman äidinkielen, maailmankatsomuksen ja kulttuurin säilyttämisen merkitys kieli- ja kulttuurivähemmistöille. Vertailussa Suomi ja Saksa. *Uskontotieteen lisensiaatin työ*. Helsingin yliopisto.
- The UN Minority Rights Declaration** (1993). Toim. Phillips, A. ja Rosas, A. Turku: Abo Akademis tryckeri.
- Yhdistyneet Kansakunnat** (1991). YK:n ihmisoikeussopimukset. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 5/91. Helsinki.
- Åberg, L.** (1992). Hallitus esittää taas ulkomaalaislain kiristämistä. S. 10–11. *Pakolainen* 5–6/92.



FOORUMI tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen pyrkiville

Maassamme on ilmestynyt uusi aikakauslehti, Foorumi, joka on lehti kaikille kansainvälisyydestä kiinnostuneille. Se pyrkii edistämään niin maassamme asuvien ulkomaalaisten keskinäistä tutustumista ja kanssakäymistä kuin suomalaisten ja ulkomaalaisten välisen uuden vuorovaikutuskulttuurin syntymistä.

Foorumi on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton ja riippumaton lehti, joka kertoo yhteiskuntamme muuttumisesta monikulttuurisen vuorovaikutuksen yhteiskunnaksi. Lehden toimitusryhmässä on suomalaisten lisäksi kuutta eri kansallisuutta olevia työttömiä journalisteja. Lehtihankkeen käynnistäjä ja toimituksellinen päätoimittaja on viitisen vuotta sitten Irakista Suomeen muuttanut Khaled Salih. Lehden juridinen päätoimittaja on Tuula Lehtinen, joka toimii myös hankkeen asiantuntijanedistäjänä.

Toimitusryhmä suunnittelee lehtiavustajakurssituksen käynnistämistä eri puolilla maata. Koulutuksen pariin pyrittäisiin saamaan kaikista maamme etnisistä ryhmistä osallistujia, jotka jatkossa toimisivat paitsi Foorumin myös muiden julkaisukanavien käyttäjinä. Foorumi on käynnistänyt koulutushankeesta alustavat neuvottelut vapaata sivistystyötä tekevien opintojärjestöjen ja oppilaitosten kanssa.

Nyt ilmestyneen ensimmäisen numeron lisäksi Foorumi ilmestyy tänä vuonna neljä kertaa. Lehden talous lepää pääosin tilausmaksujen ja ilmoitustulojen varassa. Foorumin toivotaan kiinnostavan ulkomaalaisten ja heidän kanssaan työskentelevien lisäksi kaikkia niitä henkilöitä, jotka haluavat olla mukana luomassa maamme uutta vuorovaikutuskulttuuria.

Yhteyttä voi ottaa tilauksia ja hanketta koskevissa asioissa: Tuula Lehtinen, Purjekatu 9, 33410 Tampere, puh. 931-21 25 867, 34 63 867, ja toimituksellisissa asioissa: Khaled Salih (kielet: suomi, englanti, arabia, kurdi) Parolantie 23 as. 24, 13130 Hämeenlinna, puh. 917-61 66 614